

LANURI

BCU Cluj Central University Library Cluj

Carol Csomafáy

Ciobănaş

Anul VI. No. 4

1939

ȘTEFAN LUDWIG ROTH ȘI LEGĂTURILE LUI CU ROMÂNII

Șt. L. Roth nu e o figură oarecare a istoriei săsești, o figură ale cărei opinii și fapte ar putea să fie interesante și vrednice de amintit doar din motive individuale, ci aici este vorba de un adevărat și reprezentativ erou național, a cărui întreagă atitudine are pentru noi Sașii — și îmi permit să cred că și pentru Români, înalta valoare a unui simbol. În nici un alt bărbat din trecutul lor, privit prin prisma cercetărilor de azi, Sașii nu găsesc într'adevăr, realizată cu atâta strălucire ceea ce se cheamă *valoare umană*, ca în Șt. L. Roth. Iată un fapt care singur ne-ar îndreptăți să înfățișăm odată pe acest om minunat și acelora cu care trăim împreună în această țară frumoasă și care, oricât de modest ar fi locul ce noi îl ocupăm în statistica populației, s'ar putea întreba: ce este, în ochii acestor Sași cu adevărat *mare*, ce socotesc ei nobil și vrednic de urmat?

Voiu povesti pe scurt câte ceva din viața lui Șt. L. Roth. S'a născut în anul 1796 în Mediaș. Cum însă tatăl său, îndată după fericitul eveniment a fost ales preot evanghelic în Șeica Mică, adevăratul cuib al copilăriei lui Roth este sătulețul acesta săsesc, cu atmosfera lui patriarhală. A urmat școlile din Mediaș și Sibiu, iar în 1817 și-a luat drumul spre Tübingen, unde însă n'a sosit decât după o jumătate de an de drumeție, fiindcă o bună parte din depărtarea aceasta considerabilă a bătut-o cu piciorul. N'a stat decât un an la Tübingen: la atâta se reduce tot stagiul lui de student universitar în Germania. În acest timp scurt Roth se simte cu putere atras de geniul epocii, a cărui faimă radia, pe acea vreme, din Elveția învecinată, dela Pestalozzi.

Pestalozzi, „dascălul omenirii“, avea 72 de ani și conducea o școală organizată după principiile lui reformatoare. Institutul din orașelul Yverdon se bucura de renume mondial. — Se pare că marele dascăl și-a dat

seama din primul moment de geniu pedagogic al studentului ardelean care într-o bună zi, după o călătorie de mai multe săptămâni, făcută tot pe jos, i-a intrat în casă. Căci fără să-l întrebe de certificate, îl angajă numai decât ca învățător. Și iată ceva și mai neobișnuit: după abia câteva luni, în decursul cărora Roth s'a dovedit un admirabil practician al învățământului, el a fost ales de Pestalozzi în statul major al colaboratorilor săi teoretici, incredințându-i-se o temă din cele mai importante: compunerea unei lucrări științifice asupra metodei de predare a limbilor.

Pentru a vă da o idee aproximativă despre măsura aproape de necrezut în care Roth s'a ridicat în ochii lui Pestalozzi, e locul să amintim că tânărului ardelean i s'au oferit, una după alta, următoarele situații: preot la Venezia, educator la Londra, profesor universitar la Freiburg în Germania. Dintre toate, lui Pestalozzi i-ar fi plăcut firește, cel mai mult să-l poată ținea lângă el. Și ce credeți, pentru care din aceste situații s'a decis Roth? — Ei bine, el a dat la o parte pur și simplu toate aceste splendide posibilități de noi ascensiuni, toate perspectivele de om de știință sau de conducere și s'a întors în Ardeal, în țara lui mică, îndepărtată și înapoiată.

Iată o trăsătură de caracter pe care o cinștim mai presus de toate: această respicată dragoste de țară. Și dacă nu oricare dintre noi este în stare să aducă o asemenea jertfă pentru țara sa, vom recunoaște totuși cu toții că o însușire ca aceea pe care am elogiât-o la Roth, rezumă tot ce este mai bun în noi.

Se știe bine, că la prea multă recunoștință nimeni nu se poate aștepta la noi. Neamului nostru i-au lipsit și îi vor lipsi totdeauna mijloacele și posibilitățile de a răsplăti cu măsură plină pe cei cari îl servesc. Ba se întâmplă de atâtea ori contrarul! Șt. L. Roth a trebuit să facă și el amara experiență, să vadă că răsplata celor ce aduc drept ofrandă curată poporului cea mai desinteresată dragoste, este adesea atacul, calomnia, bătaia de joc. El care astăzi este unanim recunoscut ca cel mai bun binecuvântat de Dumnezeu și cel mai genial educator al Sașilor, a fost nevoit să se facă preot

după ce „*bunii*” cetățeni ai Mediașului l’au îndepărtat dela direcția liceului. Bravii cetățeni credeau, fără îndoială, că prin biserică Roth va fi mai puțin primejdios pentru popor decât prin școală.

Dar Românii știu foarte bine din istoria propriului lor popor, că unui om de geniu poți să-i răpești toate mijloacele: el va urma înainte misiunea ce i-a fost împusă de Dumnezeu. Așa și Șt. L. Roth n’a încetat nici un moment a activa pentru poporul său.

Această activitate a fost atât de multilaterală și condusă cu atâta măiestrie, încât nu avem posibilitatea ca într’un scurt studiu se desfășurăm întreaga amploare a acestui spirit.

Din cauza aceasta sunt nevoit și m’am deprins a mă restrânge în expunerile mele la câte un singur subiect mai însemnat din viața atât de clocotitoare a acestui om, însuflețindu-l și prezentându-l în culori cât mai vii. Astfel ar fi Șt. L. Roth *istoricul*, care deja ca tânăr învățător a propus în cursul unei disertații o nouă împărțire a *istoriei ardelenesti*, în sine așa de vaste, și după 3 ani într’adevăr scrie după acest plan istoria Ardealului conform acestui noi împărțiri, o operă în trei volume. Sau e Șt. L. Roth *economistul național*, care într’un timp, când ideile revoluției franceze amenințau să deslănțuiască o anarhie generală a economiei politice europene, prevenia într’o lucrare plină de atâtea prorociri uimitoare și juste, să nu se disolve breslele pe care cu atâta trudă și stăruință căutam astăzi să le reînființăm. Sau e Șt. L. Roth *agricultorul*, care de asta dată mai puțin conservator și stăpânit de ideile progresului în agricultură, cerea o exploatare modernă și intensivă a pământului, instalându-și el însuși o fermă model. A colonizat câteva sute de agricultori din Württemberg pe pământul săsesc pentru a servi compatrioților săi ca exemplu.

Dar și eminentul *scriitor și apostol al cuvântului*, care era Șt. L. Roth merită a fi relevat în mod cu totul special. Lucrările sale sunt perle din caseta comoarei literaturii transilvano-săsești și chiar de curând el a fost caracterizat într’o operă științifică apărută în Germania drept publicistul totalitar al Ardealului.

Oricine se va ocupa mai aprofundat de Șt. L. Roth va simți îndeosebi necesitatea de a cunoaște *principiile sale filosofice*, cari stau la baza admirabilei și practicei înțelepciuni a vieții sale; pe acelea *ale crezului său creștin* niciodată sdruncinate de vreo îndoială; *etica* într'adevăr sublimă a umanității lui, ș. a. m. d.

Vedeți cât este de greu să alegeți un singur subiect dintre multiplele aspe te ale acestei vieți bogate în înfăptuiri și spiritualitate.

Dar nu este dată altă cale, și de aceea voiu rezista tentației de a vă prezenta pe acest înălțător spirit al poporului nostru în toată splendoarea și scilpitoarea sa multilateralitate. Din contra, astăzi voiu căuta să mă mărginesc doar la una din trăsăturile caracterului său, la un singur aspect istoric al personalității sale, la acelea ale raportului său cu poporul român, căutând a vă arăta aceste realități, cari uneori au fost foarte strânse și fructuoase.

Când în Dieta din Cluj a anului 1842 au răsunat întâiele goarne ale nerăbdătorului naționalism maghiar și când reprezentanții nobilimii și ai secuimii — cei mai numeroși în Dietă — au depus proiectul de lege după care, în locul celei latine, de acum înainte limba ungurească avea să fie promovată la rangul de limbă oficială a țării, iar Românilor și Sașilor li se acordă un răgaz de 10 ani pentru deprinderea ei, Șt. L. Roth ar fi fost cel mai bucuros să fi putut sări sus din banca lui de deputat, pentru a apăra fără teamă cauza poporului său. Și ar fi făcut-o d' sigur. Atâta numai că Șt. L. Roth nu era deputat și de aceea tot ce a putut face a fost să-și aștearnă pe hârtie pledoaria. Acestei împrejurări îi datorim eminenta scriere: „*Lupta pentru limbă în Ardeal. O lumină aruncată asupra originii și asupra țintei de urmărit*“, în care cu toată greutatea îi sfătuia pe Unguri să renunțe la planul de a-și realiza ideea unui stat național cu prețul siluirii altor popoare. Aceste lucruri el le-a turnat în tipare de universală valabilitate: de aceea, în cadrul potopului de literatură minoritară din zilele noastre, scrierea amintită are o semnificație clasică. Și aceasta și din cauză că în scrierea lui, Roth apără nu numai cauza Sașilor,

ci paralel și pe aceea a Românilor care atunci n'aveau nici un singur reprezentant în Dietă. Ascultați-mă rog, ce susține Roth într'un pasaj :

„Domnii din Dieta dela Cluj vor fi dat ei naștere unei limbi de cancelarie și acum, poate, se felicita că în sfârșit copilul a văzut lumina zilei, — dar a declara o limbă drept limbă a țării: iată un lucru de care nu e nici o nevoie. Căci această limbă a pînă o avem demult. Ea nu este însă nici germană, nici cea ungurească : ea este cea românească ! Putem noi, națiunile politice, să ne dăm după deget, putem să gesticulăm cât om pofti : lucrul este așa și nu altfel. Căci eu și tu și el și noi și voi și ei : toți avem, în fond, această convingere. Dacă e să vorbim de o limbă de circulație generală în această țară, apoi — asta e credința noastră — nu poate fi vorba decât de limba românească. În zadar struțul gonit își ascunde capul în nisip, crezând că dacă el nu vede, la rîndul lui nu e văzut. Tot așa, socot, în zadar anumite lucruri le ascunzi sub tăcere : oricât te-ai feri să le pomenești, ele există. Mai bine să le spunem pe nume și să medităm asupra lor, decât să nu vorbim și să nu gândim.

Vreți să-i puneți pe Români la adăpost de ispitele panslivismului și vreți pe deasupra să-i câștigați, prin limbă, inima pentru statul austriac, patria noastră a tuturor ? Atunci părerea mea este că trebuie să le oferiți îndestularea tuturor nevoilor. Respectați-le demnitatea omenească, cinstiți-le credința, dați-le puțința unui trai neatârnat și mijloace de educație : cu un cuvânt satisfaceți-le interesele. Căci acestea le-agă, dar acestea și despart. Nădejdi ce vor fi împăcate aici, nu vor căuta alinarea în altă parte. Guvernul să potolească foamea și setea acestui popor, ca el să nu fie nevoit să se amăgească mereu cu viitorul. Românilor le trebuie hrana dreptății și răcoritoarea băătură a unui tratament uman. Prin fapte bune îi puteți lega de țară și de voi : dați-le de așa fel, încât să aibe ce pierde într'un eventual războiu, să aibă ce regreta în cazul unei năvăliri streine. Dați-le tot, ce dreptul și echitatea cer, ca să nu mai aibă nimic de dorit când streinul s'ar arăta... Atunci Românul nu se va ridica în vârful picioarelor să vadă dacă salvatorii sunt încă departe și nu-și va ascuți urechile să audă vorba streinului și odată cu ea

să zărească ivindu-se steagul nădejzii. Datoria voastră, nobili maghiari, este de a îmbuna pe supușii Români, de a-i împăca. De a dobândi iubirea prin iubire, de a face să se nască dragoste filială prin încredere.

Ce am de spus despre limbă? Nu mult și, totuși nu puțin! Puteți să-i dați Românului literatura voastră maghiară cu toptanul, în volume legate în piele și cu muchile aurite, tipărite, din partea mea, pe pielea măgarului Balaam, ea nu va domoli dorințele, nu va mulțumi așteptările și nu va sătura nădejdiile lui. Speranța de a putea câștiga pe Români prin maghiarizare e clădită pe nisip. Mațele care chiorăie de foame, nu le saturezi cu un buchet de floricele. Cu oferta voastră voi vă bateți joc: ea nu e decât ironice. Ei vă vor râde în obraz și vă vor întoarce spatele. Iar dacă, după zece ani, cum este în intenția proiectului, vreți să întrebuiți forța și să pătrundeți în biserici, — cecece de altfel n'ar ajuta la nimic — atunci luați seama la ce faceți și nu aruncați cu criminală îndrăzneală jăratec în paie. Voi semănați vânt și veți culege furtună."

Acestea nu erau vorbe goale sau necântărite, așternute pe hârtie la întâmplare; acestea erau vorbe în spatele cărora, ca de astfel în spatele tuturor expresiilor lui Roth, stătea omul *întreg*. În cursul vieții lui de mai târziu el a dovedit de nenumărate ori că are cea mai desăvârșită înțelegere pentru poporul român și aceasta într-o vreme când alții abia binevoiau să ia cunoștință de acest popor în ale cărui probleme el se adâncise în adevăratul înțeles al cuvântului.

Fiindcă era preot, e de înțeles că s'a preocupat cu un zel cu totul deosebit de problemele *religioase* ale compatrioților lui români. Marea chestiune de care era vorba atunci și de care e vorba și astăzi, era chestiunea raportului dintre cele două biserici românești: cea ortodoxă și cea unită. Interesul lui Șt. L. Roth pentru această problemă mergea atât de depărtare, încât pentru a înlesni Sașilor lui să-și facă o imagine clară despre situația celor două biserici și în deosebi despre năzuințele Uniților în Ardeal, a tradus în nemțește o carte românească. Această carte poartă titlul „*Istoria pe scurt a credinței Românilor*”, e scrisă de omul de școală și

de biserică *Iosif Pap-Sălăjeanu*, episcopul de mai târziu al Orăzii și s'a tipărit, cu încuviințare vlădicească, în anul 1845, la Blaj, în tipografia Seminarului. Traducerea lui Roth, rămasă până în ziua de astăzi în întregime în manuscris, e din 1847, ea este adică abia cu doi ani mai tânără decât originalul românesc. Într'o prefată, traducătorul arată motivele care l-au determinat să întrepindă talmăcirea în nemțește a lucrării de care vorbim. E profund, profund regretabil că traducerea n'a văzut lumina tiparului. Șt. L. Roth a prezentat-o la doi editori germani, întâi la Sibiu, apoi la Brașov. Nici unul dintre ei n'a vrut să se angajeze. Astfel ea a rămas până azi netipărită, cu excepția Prefetei pe care am publicat-o în al cincilea volum al ediției mele care cuprinde viața și operele lui Roth.

Roth însă — și aceasta e o notă esențială în portretul marelui caracter pe care-l purtăm săpat în suflet — a mers totdeauna până la capăt pe drumul pe care l-a recunoscut odată ca necesar și nu s'a lăsat abătut din el nici de refuzul unora nici de piedeci ce păreau de nebiruit, nici de cumplitele lovituri ale soartei. Avea mereu vie speranță de a pregăti calea unei cunoașteri reciproce și a unei înțelegeri între popoarele ardeleni prin accentuarea a ceea ce este comun în convingerile lor religioase. În preotul sas din Bungard (lângă Sibiu), *Martin Samuil Mökesch* găsit un bun tovarăș de idei, căci Mökesch era un priceput traducător nu numai din românește în nemțește, ca Roth însuși, ci și din nemțește în românește. Cunoscând foarte bine limba românească, mai târziu, trecând la București, a ocupat câteva posturi înalte. Acestui preot Mökesch așa dar, îi trimise Roth o carte de cântece din Württemberg pe care o adusese dintr'o călătorie prin Germania în anul 1845 și îl rugă să traducă în românește Istoria Patimilor lui Isus Christos ce se cuprindea, într'o prezentare deosebit de simplă, în această carte. Mökesch a împlinit rugămintea lui Roth, ba, la îndemnul acestuia, a tradus chiar și micul catechism al lui Luther, adică doctrina de temelie a protestantismului. De atunci înainte Mökesch se ocupă mereu cu traduceri de texte religioase când din nemțește în românește când din românește în nemțește.

Preocuparea lui statornică în această direcție se datorește în primul rând îndemnurilor lui Roth. Iată de exemplu ce îi scrie acesta în ziua de 31 Martie 1847 : „Urmăresc cu încordată atenție strădaniile Dumnitale pentru frații de credință români. Toate ramurile activității noastre de odinioară sunt nimic pe lângă această datorie. Providența a vrut să pună în mâinile Dumnitale tocmai soluționarea acestei atât de importante îndatoriri. Dea Dumnezeu ca nici o stânjenire trupească să nu te împedecă să-ți consacri acestei mari opere întregul Dumnitale timp, toată inima și toată puterea ! De-ai fi episcop, de-ai fi comite al Sașilor — nici una din aceste poziții nu se poate compara, ca perspectivă, ca rezultat, ca importanță, cu aceea a Dumnitale. Cine vrea să biruie lumea, trebuie să creadă în Acela care ne-a dat, prin Fiul său, puterea de a birui. Te cuprind în rugăciunile mele : Să te ajute Dumnezeu să muncești pentru Evanghelia Lui și să-ți binecuvinteze ostenele.“

Șt. L. Roth însă a mers și mai departe. El și-a recrutat prieteni și colaboratori pentru planul său nu numai dintre conaționali. El se adresează direct și oamenilor de căpetenie ai poporului român. Astfel lui *Gheorghe Barițiu*, la data de 20 Martie 1848, îi scrie următoarele : „Mult onorate Domnule Profesor, am comandat pentru tovarășii mei de credință români o sută de exemplare din Noul Testament, din care douăzeci de exemplare, à un florin, vă trimit odată cu aceste rânduri. Ați avut bunătatea de a vă da părerea în sensul că aceste cărți s'ar putea desface în părțile Dumneavoastră, ceea ce pe aici, din păcate, nu este cazul. De această lipsă de dragoste pentru cuvântul lui Dumnezeu îmi pare cu atâtă mai rău, cu cât sunt mai convins că lumea numai prin Christos poate ajunge la adevărata pace. Pentru mine diversele naționalități nu sunt decât fragmente al unui Tot mai mare, iar furia luptelor pentru limbă o socotesc drept o decădere din umanitatea maltratată și pe cale de a apune în haosul atâtor rătăcirii. De aceea mă refugiez cu iubirea mea la frații nu — întru ființă pur formală a constituției, nu întru livreaua unei confesiuni deosebite, ci numai într'o Evanghelie ca

punct central, ca unitate a întregii creștinătăți. Iată, vine vremea când nu ne vom putea ruga nici în Garyzim, nici în Ierusalim, ci numai în duh și în adevăr. Și atunci va fi o turmă și un păstor... Căci în Christos una suntem toți; El nu este nici Elin, nici Roman, nu este nici bărbat, nici femeie, nici stăpân, nici slugă. Dumnezeu va fitatăl, toți oamenii copiii lui, și prin aceasta frați între dânșii. Și aceasta este împărăția lui Dumnezeu pe pământ”.

După acestea nu trebuie să ne mirăm, dacă vom afla că pe omul acesta, pe care o religiozitate atât de adâncă și o inimă atât de înflăcărată îl îndemneau să întindă mâna poporului frate, nimic nu-l mai putea opri acasă când află în Mai 1848 că Români se vor aduna la Blaj pentru o mare manifestare a voinței lor naționale. A pus deci de zor șeaua pe cal și fără vreo încredințare din partea cuiva, s'a așternut la drum, pe valea Târnavei Mari, în josul apei, până a ajuns în orașelul în care valuri — valuri se revărsau cu zecile de mii pâlcurile de țărani sosiți din toate părțile. A fost poate singurul Sas ardelean care a luat parte la memorabila adunare de pe Câmpia Libertății. La câteva zile după aceea a scris un articol mai lung în ziarul german din Sibiu, Transilvania, informând pe connaționali săi despre cele văzute la Blaj. Spunea între altele: „Când am sosit eu la Blaj, Duminecă, inscripția Virtutea Romana Reinviata pe trei rânduri, cu litere inițiale mari și aurite, prinsă pe un steag așezat deasupra intrării în Catedrală, se putea vedea de departe. Toate cetele care intrau sau ieșeau din oraș, treceau prin fața ei. Cum s'ar putea traduce exact această inscripție? Desigur virtus înseamnă virtute, dar în înțelesul roman al bărbăției, cuvântul derivând din vir, bărbat. Eu ași traduce-o deci așa: Conștiința de sine a Românilor s'a deșteptat. Alte două steaguri mai mici, unul negru, celălalt galben, însoțeau drapelul principal pe care l-am amintit. Câte o bandă cu inscripție era prinsă și de acestea. Se putea desluși și aici cuvântul Roman, dar n'am reușit să încheg înțelesul complet, căci ploaia a cam spălat literele. Dacă nu mă înșel, pe o bandă scria: Vivat Ferdinand, Imperator Austriae et Romanorum. Steagul principal avea trei colori: roșu - albastru - alb,

deci nu colorile ungurești care sunt: roșu - verde - alb. După cum mi s'a spus Principatele au tot roșu - albastru și alb. Cu toate că acest steag național n'a fost atât de înalt, încât el să poată fi văzut dela Dunăre, totuși, cred eu, că fiind o mărturie a unor mișcări sufletești solidare, fâlfâirea acestor colori de aici a făcut să bată inimile și la Iași și la București. Oare mă înșel?"

Dar nu numai din acest articol, ci dintr'o serie întreagă de scrisori pe care Roth le-a scris îndată după adunare, aflăm ce eveniment a fost pentru el Blajul. Prietenului lui din Brașov, Samuel Schiel, îi scrie de exemplu, în ziua de 25 Mai, astfel: „Acum știu ce înseamnă o adunare populară. Aprobare mergea întotdeauna spre cel impetuos. De multe ori auzeam strigătele de adeziune ale acelor care stăteau mai departe, deși eram sigur că de unde se găseau nu puteau urmări pe orator. Dar strigătele celor mai apropiați, pentru ei erau semnale de aprobare. Prin expresia feței și prin semne, persoanele de pe lângă tribune determinau atitudinile de acceptare sau de desaprobară ale poporului. Sunt însă, totuși, convins, că dacă cei răzlețiți ar fi putut auzi și ei tot, ar fi judecat la fel.

Sugestiile de cumpătare plecau dela episcopul Șaguna. Dacă el n'ar fi pus, prin demnitatea și vaza personalității sale, un frâu desbaterilor, s'ar fi ajuns la extremele cele mai exagerate și chiar la violențe. Episcopul Leményi n'avea nici o putere asupra oamenilor lui. Valurile îl purlau încoace și încolo, ca pe o scândură“.

Dacă până acum Roth — ca primul între căpeteniile Sașilor — a știut să așeze puterea poporului român în locul ce i se cuvenia în socotelile politice ale Ardealului, dacă, cu duh profetic, a prevăzut just desfășurarea acestei forțe populare, acum, la Blaj, a văzut-o în concret, în cea mai înaltă și cea mai convingătoare concentrare. De acum înainte nu o bănuia numai, ci o cunoștea fâșiș. Și la fel i s'a întâmplat cu o serie de alte poziții și preziceri politice. Nu e de mirat deci că națiunea săsească începu să-și îndrepte în sfârșit privirile din ce în ce mai cu încredere asupra acestui băr-

bat și acum, când Ardealul, sub influența evenimentelor revoluționare din restul Europei, aluneca văzând cu ochii spre primejdia unui război civil, îl salta în locuri de conducere din ce în ce mai înalte și mai pline de răspundere! În August 1848 tinerimea săsească îl proclamă conducător al Federației tineretului german recent înjghebate. Câteva zile mai târziu intră, ca deputat al Mediașului, în Universitatea Națiunii Săsești, cea mai înaltă corporație politică a Sașilor. Aceasta l-a delegat prin Octombrie din același an, când criza ardeleană a ajuns la punctul culminant, ca reprezentant al Sașilor, în comitetul de împăciuire ce trebuia să facă ultima încercare de înlăturare a antagonismului dintre neamurile de aici. Dar patimile politice nu mai puteau fi înfrânate. Ungurii nu mai erau în stare să renunțe la visul unirii Transilvaniei cu Ungaria și la acela al rupturii Ungariei de Austria. Românii și Sașii vedeau limpede că în noul stat îi așteaptă maghiarizarea cea mai necruțătoare. De aceea și-au dat mâna și s'au hotărât să-și apere interesele obștești alături de Austria.

Despre faptele de arme ale *anilor 1848/49* în Ardeal, e de prisos, să vorbesc. În istoria Românilor, ca și în a noastră, ele au rămas deopotrivă de vii. Cele două neamuri ale noastre au avut și norocul de a-și vedea personificate hotărârea lor de luptă și idealul lor național în câte un bărbat de excepțională măsură: al Românilor în *Avram Iancu*, al Sașilor în *Ștefan Ludwig Roth*. Și precum toate întâmplările acestor ani însângerați, Dumneavoastră nu le puteți simți altfel decât ca fragmente ale unui mare destin ce i-a fost hotărât aceluși „Rege al Munților”, la fel suntem noi cu figura lui Ștefan Ludwig Roth, care nu numai cu personalitate istorică ci și ca simbol și mit face parte în așa măsură din istoria noastră, încât această nu poate fi gândită fără de el. Adaogați că în vara anului 1849 în batalia dela Sighișoara, Ungurii au dat ca jertfă pentru visul lor fierbinte pe cel mai mare poet al lor, pe *Alexandru Petöfi* și atunci poate veți avea tabloul întunecat al vremii care a hărăzit aproape simultan, fiecărui dintre cele trei popoare conlocuitoare câte un erou de tragedie.

Permiteți-mi să închei cât mai repede povestea vieții lui Șt. L. Roth.

Dupa ce, în ziua de 1 Noemvrie 1848, între cele două tabere ostilitățile au început, Șt. L. Roth a fost numit de comandantul suprem al armatei austriace, generalul Puchner, comisar imperial de pacificare și trimis cu plenipotență la *Cetatea de Baltă*, pentru a restabili liniștea și ordinea în acest colț de țară de unde autoritățile maghiare au fugit. Mână în mână cu Roth activa, din încredințarea comitetului național român, protopopul Ștefan Moldovan din Mediaș și amândoi erau sprijiniți de o mică trupă militară. Cartierul lor general era în fortul cel cu patru turnuri din *Cetatea de Baltă*. Își făceau datoria în mod exemplar; fără a fi vărsat un singur strop de sânge, ridicau recruți și Roth a reușit chiar să eliberezi 13 sate săsești aflătoare până atunci în iobăgia nobilimii maghiare și să le treacă sub ordinele magistraturilor din Mediaș și Sighișoara.

Iu scurtă vreme însă soarta războiului s'a schimbat. În ziua de 17 Ianuarie 1849, trupele austriace au fost bătute și puse pe fugă în imediata apropiere a *Cetății de Baltă*, anume la Ganfalău, de noul comandant al Ungurilor, genialul general Bem care a cucerit apoi repede interiorul Ardealului. Ștefan Moldovan s'a refugiat cu mulți alți Români și Sași împreună în Muntenia, sfătuind și pe Roth să facă la fel. Dar Roth, căruia Bem îi promise că nimeni nu se va atinge de el, s'a întors la parohia lui din Mojna. În curând însă Bem părăsi Ardealul, iar Roth la porunca lui Ladislau Csányi, comisar al guvernului unguresc, a fost prins și târât, în lanțuri, la Cluj. Un tribunal marțial l-a condamnat la moarte prin împușcare. În ultimele ceasuri ale vieții și-a adus aminte de camaradul dela *Cetatea de Baltă* și i-a lăsat moștenire restul din acele exemplare ale *Noului Testament* pe care pe vremuri i le încredințase lui Gheorghe Barițiu pentru a le împărți. În ziua de 11 Mai 1849 a fost împușcat pe platoul *Cetățuiei* din Cluj, în fața unei mulțimi batjocoritoare. Există o broșură în care preotul evanghelic al Clujului, Georg Hintz căruia i s'a permis asistența creștinească pe lângă fratele lui întru preoție, povestește ultimele zile

Ștefan Ludwig Roth și legăturile lui cu Români

și clipe ale lui Șt. L. Roth. Le povestește exact și amănunțit. De câte ori am avut ocazia să citesc, în cursul călătoriilor mele de conferențiar în străinătate, crâmpie din această broșură, mi s'a spus din partea auditorilor că este unul din cele mai mișcătoare documente de martirologie din câte există. Dar există un document și mai bun despre atitudinea măreață cu care acest om mare și viteaz a primit moartea. Sunt cuvintele căpitanului ungar care trebuia să supravegheze executarea și care, după ce Șt. L. Roth a căzut, a pășit emoționat în fața companiei sale și cu vocea tremurătoare a strigat: „Soldați, învățați dela acest bărbat cum moare un om pentru neamul său!”

OTTO FOLBERTH

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ACELEAȘI DRUMURI

Mereu același drumuri se deschid 'nainte
Și'n fiecare toamnă aceeași scuturare
De stele coapte peste galbene frunzare,
Să le culeagă iar poeții în cuvinte.

Pe-aceleași drumuri vin și pleacă anii
Hoinari — în albă fluturare de batistă.
Și ziua care-apune pare tot mai tristă,
Că n'a lăsat la nici o mănăstire danii.

Pe-aceleași drumuri vagi ni-i gândul pelerin,
Departa, undeva, spre miază-noapte...
Curând va trece un sobor imens de șoapte
Și ne-or pleca hulubii 'n țările de crin.

DIMITRIE DANCIU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TRISTEȚEA HOLDELOR

Lan aurit, îmbogățit de soare,
În vâl ondulat
De vânt legănat,
Se răstoarnă lin sub secerătoare.

Snopi îngreuiți, clădăriți în zare,
Adunați pe rând,
Clae 'n car făcând,
Merg încet, plângând, la treerătoare.

VICTOR ANDREESCU

POEMĂ VECHĂ

Când zăvoiurile serii
sună inimile serii

și apleacă peste ape clătinate alăute,
lenea Oltului se duce legănându-se pe plute.

Largi, oglinzile câmpiei merg în zări, peste coclauri,
și pătrund în cer cu grauri și cu ciurde mari de tauri.

Sboruri amurgesc și umbre cum alunecă nălucă,
spre ostroave dunărene a trecut un dor de ducă.

Intră soarele în apă ca o ciurdă roșcovană.
Seara sună'n frunza'n dungă doină lungă obligeană.

Doină lungă, obligeană, tremurată ca o geană,
ca o seară 'ngândurată, ca o stea cutremurată.

Grei, dorm bivoliu tăcerii tolăniți în fund de zare.
S'a lungit în cer, pe labe de topaze, Ursa-Mare.

Când luceferii atârnă de albastre cobilite,
luna pleacă'n târg, la piață, într'un car cu lubenițe.

Și pe țărmul vechi, cu sboruri înoptate și cu doruri,
inima de altădată, fără plute, fără sboruri,

doarme somn de mlaștini sure unde papura se-adună,
somm de bivoli mari delene trândăvind în bălți cu lună
somm de stepă tâlhărită, când în toi de bărăganuri
putrezesc troițe strâmbe la răspântii fără hanuri.

RADU GYR

LITERATURA ARDELEANĂ DE AZI*)

Cu *Mihai Beniuc* poezia ardeleană înregistrează un caz oarecum curios. Total deosebit de ceilalți lirici, *Mihai Beniuc* e poetul instinctiv și dinamic, pulsând de viață clocotitoare și de pasiune efervescentă. Deaceea poezia sa e brută și lipsită de acele mari frumuseți lirice care dau poeziei caracterul său sempitern. Ceeace nu exclude totuși pe poet, căci în volumul său *Cântece de pierzanie***), se găsesc și lucruri frumoase, dar tot acolo sunt multe dibuiri și nerealizări, deci o frescă din cele mai ciudate. Poezia sa e deci inegală în realizare și fără consecvență. Ceeace nu intră în cadrul unei atitudini de estetică literară, e introducerea în poezia sa a unor cuvinte periferice, utilizabile în plimbări sau în discuții fără însemnătate. Și credem că acest fel de poezie e voit scrisă așa. Și credem aceasta fiindcă în „*Cântece de pierzanie*” sunt realizări care dovedesc că *Mihai Beniuc* poate merge foarte ușor pe meridianul unei poezii adevărate. Suntem desigur de acord că poezia nu e numai imagine și florărie verbală și deaceea susținem că *Beniuc* e poet tocmai prin faptul că a renunțat cât de cât la acest artificiu care crease rea faimă poeziei noastre moderne, intrând în materia brută a liricei căutând să redea simțirea sub forma ei primitivă și nealterată de prejudecăți estetice. E un curaj acesta și *M. Beniuc* a știut să-l înfrunte.

Cât privește fondul poeziei sale, ea fiind poezie instinctivă, cuprinde tot ceace cade sub ochiul și sub inima poetului. Indrăgostit de pământ și de țară, (aici versul său se apropie de *Esenin*) desvelind simțirile sufletului omenesc, ori trecând adeseori prin erotism, *Mihai Beniuc* a întreprins un exod prin toată flora poeziei, tâlmăcind sensuri și reactualizând idei. Deaceea se găsesc în lirica sa încrucișări de influențe dintre care

*) Poezie, proză, revuistică, organizare profesională (urmare din numărul trecut)

***) Editura Miron Neagu, Sighișoara.

desigur că Eminescu ocupă loc de frunte, dar al cărui material a fost din nou ars și trecut printr'o altă sensibilitate.

N'am citat nici un vers din poeziile lui Mihai Beniuc. Nu ne-a îngăduit-o spațiul restrâns al acestui studiu. Credem că cititorul va recurge la volum, unde va găsi pe poet în toată desfășurarea sa și credem că îi va descoperi nu numai părțile slabe ci și cele frumoase. Iar poezia viitoare a lui Mihai Beniuc o dorim mai atent scrisă și fără unele leșturi care îi reduc frumusețea*.)

Trecem acum la amintirea câtorva poeți care deși n'au nici un volum apărut, totuși se așează demni în regatul poeziei printr'o activitate la mai toate revistele ardeleni bune și printr'un conținut plin de frumusețe lirice care îi indică la o deosebită atenție.

Unul dintre ei, iubit pentru caracterul de rară confesie al operei sale, e *Ion Moldoveanu*. Poetul acesta suferind, care greu bolnav într'un sanatoriu lângă Cluj rezistă însă cu o mare voință unei boli neiertătoare, scrie o poezie pentru care nurele său va rămâne înalt în istoria liriceii despre care vorbim. Se găsesc în ea comentările unei vieți sufletești deosebite, se găsesc acele lumini de seară care tulbură adânc și grav, ori întâlnim cântecul supus dar fremătător, spus lângă porțile care închid destinul. Poezia sa cuprinde mereu așteptarea acestei împliniri inevitabile. Nici când poate, poezia ardeleană, atât de deosebită prin tenacitatea sa și prin îndreptarul său naționalist, n'a înregistrat în cadrele ei un poet de atâta finețe verbală și de o așa intensă trăire sufletească. Căci într'adevăr, Ion Moldoveanu e poetul rezonanțelor intime. Imprejurări de a căror natură am amintit mai sus, n'au permis acestui poet să evadeze din obsesia sa în alte teme de ordin mai general. Dar nici nu-i lipsă. Fac alții aceasta. Ion Moldoveanu rămâne poetul rarelor bucurii și a multelor tristeți, a acelor mistuitoare tristeți și suferinți, care în loc să aducă atrofieri, produc emotivitate, potență și creație. Poezia lui Ion Moldoveanu (care în manuscris e cuprinsă sub titlul *Sbor peste ape*, liliac și semnificativ) cu caracterul său de hotărîtă resemnare, e produsul acestei tristeți de vitală creație și va rămâne nu numai

*) Pentru cei care doresc să citească o critică mai detaliată asupra lui Mihai Beniuc notăm paginile admirabile ale lui Octav Șuluțiu în revista *Familia* (anul V Nr. 8) unde acest critic dă dovadă de mare înțelegere și de totală obiectivitate.

prin sinceritatea ei ci și prin arta ei poetică. Iar pentru tot ce am spus despre acest poet să citim împreună un *Poem*, publicat în revista „Lanuri” (Nr. 3, 1937) în care se văd clar frumusețile poeziei sale:

Vezi, pentru cât suflet înfiorat ai pus
Nu ți-au înflorit încă de azur grădinile.
Tremurătoare, mâinile
S'au ridicat în sus.

Dar cerurile, mereu veștede,
Ți-au refuzat așteptarea și visările.
Sufletul ți l-au înțeles doar mările
Și munții în creștete.

Rămâi, pentru semințele aici puse și 'ngropate
Când toate idealurile scutate
Fac ocol pământului
La bătaia vântului.

Cu somnul pietrelor și al stihilor,
Când sunet de toacă va bate încet și răsfrânt,
Ca o tainică chemare de pământ,
Te vei înfrăți în pacea morților și-a viilor.

Iar în ochii deschiși spre înălțimi liliale,
Asemeni diminețelor spre soare,
Va înflori, poate, în primăvărata splendoare
Icoana cerurilor inițiale.

Radu Brateș e poetul meditativ și de contemplație religioasă. Poeziile sale, neștrânse în volum, dar răspândite prin câteva reviste bune, arată un spirit ales și cultivat, precum și o bine susținută dualitate între sensibilitate și rațiune. E un spirit liric absolut deosebit de al lui Mihai Beniuc, scriind conștiincios și judecat o poezie care deși s'ar putea numi raționalistă, are totuși un lirism pătrunzător.

Tot fără nici un volum, dar remarcabil prin finețe și sensibilitate, e poetul *C. S. Anderco*. Manuscrisul său *Hôtare pentru vis*, conține o poezie cu năzuinți spre lumină, o poezie de simboluri, care credem că la apariție va fi un prilej de frumoasă discuție.

Nicolae Rusu, redactorul unei reviste interesantă prin manifestările ei tinerești, a fost dela începuturile sale un adept al modernismului, chiar dacă astăzi s'a reîntors, cât de cât, la o poezie cu fond românesc, scrisă cu vocabular de tendință rurală.

Unul dintre cei mai tineri poeți, *Radu Stanca*, apare cu o poezie de un cald sentimentalism și cu un

ton de accedică adolescență. Sunt de remarcat imaginile, care deși atât de utilizate în lirica modernă, la Radu Stanca sunt totuși proaspete și inedite.

Un poet care începe să circule tot mai des e *Dimitrie Danciu*, originar din Maramureș și a cărui poezie, tot mai substanțială și tot mai aleasă, se îndreaptă înspre o ușoară melancolie. Volumul său *Solitudini*, aflat în manuscris, ne îndreptățește la o speranță care credem că va deveni certitudine. Am găsit în el sau în poemele publicate*) o comentare accedică a destinului ori a naturii, servită de imagini frumoase și de cuvinte tulburătoare. Cităm poema *Urcăm**)* și nădăjduim că Dimitrie Danciu va însemna un frumos destin liric :

Urcăm mereu aceeași aspri munți,
Prin umbra serilor ce-adorm sub punți,

Cu pașii grei netulburați de vreme,
Pe urma prințului cu albe steme.

Străbatem fără semn adânci păduri.
Ce trist suspină frunza sub conduri!

Nu-i nimenea pe-aproape să ne-alunge
Și cine știe când vom mai ajunge.

Tot o nădejde socotim pe *I. O. Suceveanu* cu o poezie înclinată spre românism și înspre izvoarele folclorului. Cele două volume de poeme publicate***) chiar dacă nu cuprind mari realizări aduc totuși o notă de influență folclorică, ceea ce, mai ales acum pentru poezia noastră e necesar și sănătos. Dintre ultimele sale poezii transcriem *Ochii din fântână*, unde mai ales ultima strofă e de o autentică frumusețe :

În fântâna cea curată
Și-a necat ochii o fată.
Luna a intrat să-i scoată
Și-a crescut vârtej de roată.

Un luceafăr cât un ghem,
Prins în mreje de poem,
Pune aur și lumină, —
Cumpăna nu se înclină.

*) A se vedea revistete Lanuri, Front literar, Gând românesc, Convorbiri literare.

**) În manuscris.

***) *De pe dealuri uitate și Vibrări*.

In găleata fără fund
 Multe stele se ascund,
 De le cheamă nu răspund,
 Se 'nvârtesc în joc rotund.

Dimineața, un fecior
 A găsit ochii 'n urcior
 Și cum i-a băut în drum
 S'a fă'ut pară și scrum.

*

Poezia ardeleană expusă aici, nu e, desigur, completă. Există încă posibilități lirice neșemnalate pe care acest mic studiu nu le poate cuprinde. Și chiar prezentarea celorlalți poeți e făcută voit mai sumar, din motivul că dorim a încadra în aceste pagini o activitate de ansamblu. Dar totuși, chiar din această restrânsă privire se pot observa câteva caracteristici. Poezia ardeleană de azi e diversă prin temă și exteriorizare, neîntregându-se total nici unui curent și nici nu formează o unitate de simțire lirică sau măcar decorativă, pe care o au, de pildă, iconarii bucovineni. Căzută uneori, fără a fi totuși servilă, sub umbra lui Lucian Blaga, ea capătă o notă expresionistă. Cei care nu rămân lângă formula perimată a semănătorismului (vreau să zic la un semănătorism formal și retrograd) trec la extremele moderniste, afișând mai mult manieră tehnică decât virtuozitate interioară. Totuși se poate vorbi de o poezie ardeleană în plin progres, căci poeziile pe care i-am prezentat sunt valori, care numai cu ceea ce au scris până azi și mai ales tocmai pentru ce au scris, nu trebuiesc ignorați. Se impune însă poeziei noastre ardeleni o oarecare disciplină. Ar fi de vădit folos, dacă s'ar înțelege, de pildă, că poezia nu poate fi scrisă după șablon. De aceea renunțarea la principiile de artă poetică prea învechite, nu ar fi un eroism ci o necesitate. Dar nici o introducere forțată a extremelor moderniste (care, de altfel, încep să fie tot mai palide) nu e recomandabilă, ele prezentând adeseori numai manieră formală și artificiu verbal. Deși se spune de unii că liniile medii arată caractere nehotărâte, totuși, astăzi, în poezie, e o soluție, care cel puțin pentru moment nu strică. Pe tradiționalism, care are o potență și vitalitate, să se altoiască o formă, un stil evoluat. Sentimentele, care sunt eterne, trebuiesc văzute deci prin alte oglinzi și vor fi iarăși noi și tulburătoare.

II.

Proza ardeleană la începutul deceniului despre care scriem, (1930—1940) se afla oarecum pe un meridian mai scăzut. Nu amintim aci despre marea personalitate de romancier a dlui Liviu Rebreanu, care a trecut de mult nu numai granițele regionale ci și ale țării. Ne gândim la tinerii noștri prozatori ardeleni, la destinul prozei ardelenice și mai ales la romanul acela ardelenesc pe care l-au cinstit atâtea nume mari. Abia în ultimul timp proza câștigă câteva opere pe care le putem însemna fără risc în fața istoriei literare.

În expunerea noastră asupra prozei, vom încadra studiul și eseul, nuvela și romanul, precum și critica literară.

Dacă proza frumoasă a redusă cantitativ, eseul, comentariul, deține un loc de valoare. Poate această bogăție a literaturii de gândire nu e decât o încadrare în ofensiva generală ce se observă în acest domeniu, dar e și o particularitate a Ardealului, care chiar sub stăpânire streină a căutat mijloace pentru exigențele sale spirituale.

E semnificativ faptul că în fruntea cugetărilor ardeleni, în fruntea acelei pleiade care formează patrimoniul de creație filozofică românească, stă tot dl. Lucian Blaga, care deține și lumina celei mai personale poezii. Cadrul acestui studiu nu ne permite a prezenta pe larg opera filozofică a d-lui Lucian Blaga, cu toate că printr'o interpretare am putea măcar relativ pătrunde în tainele gândirii sale înalte și spațioase și am putea încerca o contopire fluidică, obținând măcar atmosfera de mare tensiune sufletească prezentă în cărțile sale. Totuși putem face o remarcă asupra filozofiei lui Lucian Blaga și anume: după tomurile prime, unde marile probleme metafizice și de cunoaștere erau raportate la ele înșile, ultimele volume fixează probleme de filozofie mai apropiate de localism. Mai puțin în *Orizont și stil* (prima carte din „Trilogia culturii”, unde Blaga definește creația, orizontul părănd tema, trecerea în datele problemelor abstracte, iar stilul, forma prin care acest abstract capătă o lumină mai clară, o concretizare. Într'al doilea volum din trilogia culturii, *Spațiul mioritic*, Lucian

Blaga se apropie de sufletul colectiv românesc, raportându-i procesul creator din *Orizont și stil*. Astfel că spațiul mioritic ar fi locul și împrejurarea unde cultura românească și-a câștigat specificul. Prezentările lui Lucian Blaga crează o atmosferă de mit, o istorie a evoluției culturale, înscriindu-se astfel în actual, fapt ce determină pe tineretul nostru să și-l revendice pentru el și să se confunde cu personalitatea sa isbitoare. De altfel chiar Suveranul, în răspunsul pe care-l dă lui Blaga cu ocazia intrării sale la Academie, observă că tradiția a fost astfel ruptă, Lucian Blaga fiind exponentul unei generații de scriitori tineri în ani și tineri în scris.

Am spus că asupra filozofiei lui Blaga nu ne vom opri. Viziunea sa filozofică ne depășește pentru un moment și cum am mai amintit, nici nu e aici locul pentru aceasta. Reținem pentru noi însă marea satisfacție că odată cu Lucian Blaga filozofia românească trece în zona universalității, chiar când expune hotărâtor un conținut cu preocupări etnice, așa cum îl arată dl. Vasile Băncilă în studiul său „*Lucian Blaga, energie românească*”^{*}).

Pe drumul acesta de magnifică lumină a filozofiei lui Blaga, a pornit o serie de tineri cugetători ardeleni. Unii încadrați, alții detașați de maestru, încearcă cu toții să simtă svâcnirile vieți veridice, să se transfigureze sub luminile metafizice.

Începem cu *Grigore Popa*, cu toate că e unul dintre cei mai tineri, dar observăm că la dânsul cultul blagian e cel mai intens. Activitatea sa a îmbogățit îndeosebi paginile a două reviste: *abecedar*, azi dispărută și apoi *Pagini literare*, ca în ultimul timp, la Paris fiind, să scrie totuși la *Gândirea* și la *Meșterul Manole*.

Propriu zis, Grigore Popa nu anticipează noi formule, mai ales că în filozofie terenul e destul de dificil, dar se observă la d-sa o înțelegere deosebită a sistemelor filozofice, a imensei flore de cugetători, neomițând cronologia și aranjamentul. Acele comentarii ale

^{*}) Colecția revistei „Gând românesc”, Cluj, 1938, în extras din revista cu acelaș nume. Această carte a întâmpinat o totală negare din partea d-lui Dumitru Isac (vezi revista *Symposion*, anul I, Nr. 1, Octombrie 1938).

sale, servite de un stil colorat, care se detașează ostentativ de discursismul glacial al filozofilor pretențioși, arată și dovedesc aceasta. Studiile sale se alătură dialecticei literare, deci se ajută prin cuvântul sugestiv.

Dar spuneam că Grigore Popa poartă un cult filozofiei lui Blaga. Ceeace e însă interesant și frumos e că dânsul, alături de Vasile Băncilă, interpretează pe Blaga în funcție de atributele românești ale filozofiei acestuia. Să se citească articolele și studiile sale din *Pagini literare*, care sunt convingătoare. Duhul lui Lucian Blaga se cuminecă cu aerul țării, cu mitul folcloric al poporului, cu tot ceea ce e născut din transcendent. Prezența lui Blaga în viața filozofică românească am amintit-o și atunci când am vorbit despre acest scriitor. Grigore Popa vine să gireze și să întărească acele afirmații.

Despre activitatea d-lui *D. D. Roșca*, dela Universitatea din Cluj, cuvintele noastre nu pot fi decât admirative. Subtil analist al manifestărilor filozofice, creator original, d-sa merită numele de *alpinist intelectual* cum îl numea un admirator, definind astfel puritatea și înalta spiritualitate a acestui cugetător.

Original în articolele sale e *V. Beneș*. Fin cunoscător de muzică, interpret versat, face ca scrisul său să tremure de sensibilitate, de sugestivă muzicalitate, încât devine uneori aproape poemă în proză. Cu tot atâta pricepere discută în fiecare caet al revistei *Pagini literare* expozițiile de artă plastică dela Cluj sau din alte părți. Această atenție dată artelor plastice e destul de rară în Ardeal, fie din indiferență, fie din nepricepere, așa că deasa contribuție și comentariul înțelegător așează pe *V. Beneș* printre puținii interpreți ai plasticei ardelene. Dealtfel despre d-sa vom mai aminti și în altă parte a studiului nostru, când vom ajunge la nuvelă, unde debutul său a fost surprinzător.

În eseu sociologic excelează *Traian Herseni*, autorul câtorva cărți trainice. Desbrăcat de didacticismul care în sociologie era destul de frecvent, *Traian Herseni* se folosește de un stil parțial literaturizat, care în loc să strice unifică și dă densitate ideii.

(urmează)

GEORGE POPA

CA PE-O INIMĂ

Îți simt apropierea ca o apă
Și ca un cântec depărtat îmi suni.
E chipul tău o frunză de alun
Pe golful sângelui naufragiată.

Și de-ai crescut cum crește fluxu 'n mare,
În mine ca pe-o inimă te port:
Mi-e sufletul un vast de aur cort,
Ce-adună frumuseți sub umbra-i mare.

Ești vis și te topești cum neaua piere,
Ești nouă și ești proaspătă ca bruma.
— De-ai fi pe sufletu-mi năvalnic ca furtuna,
Un glas de clopot pentru înviere!

Sau pentru marea mea involburată
Nemișcătoare stea, nemișcătoare stea.
— Ci crești, lumină peste noaptea mea
Mereu mistuitoare și iar îndepărtată.

ION MOLDOVEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SPOVEDANIA ȘARPELUI

Odată,
Peste vremea ce rămăsese departe,
Ți-ai ars, femeie, cărbunii coapselor și ochii de stele
Sub cetina cu fruct de jertfă pentru moarte:

Zeii de humă să poarte îndemnurile mele.

Ci, ei n'au înțeles ecoul de toacă și de'nviere.
Tinerețea investmântată în joc de îngeri și de soare
Clipocea în sânge și se'ndemna să sboare...
Vântul îi spulbera cenușa sufletului din panere.

Și spulbera slova ce ardea în candela de peste veac.

Ingerii au jertfit și ochii cu somn de licurici,
Ca să scriu cu strălucirea lor un basm pentru furnici,
Ori isvodire grea pentru un altar cu mit sărac.

SILVIU LAZĂR

S B U C I U M

Ioan Tomaziu, a coborît din tren. A luat-o la întâmplare pe o stradă, după ce coborî treptele ce leagă pasajul de gară.

Desorientat, într'un oraş ce i se păru bizar prin amestecul de urbanistic modern şi rusticitate, privia totul printr'o prismă ce-l lăsa rece.

Ne având ce să-i reţie atenţia, căzu într'o indiferenţă totală. Ca'n vis călca trotuarul acestui oraş necunoscut. În urmă, umbra proiectată de felinarele aprinse de un om ce aleargă întocmai unei albine, prind viaţă.

Într'o goană, trăsuri cu arcuri slăbite bătătoresc astfaltul, scoţând un sgomot asurzitor de fier vechiu.

În centru se opri. Perspectiva unei pieţei i se deschise înaintea ochilor, dornică de a o cunoaşte.

Făcu câţiva paşi. Într'un parc miniatură, un bust, cu faţa spre o clădire îi ademeni privirea. Silabisi: Primăria — Poliţia. Ne având ce face, se căzni să descifreze inscripţia de pe monument, dar ne reuşind, se lăsă păgubaş coborând treptele.

De undeva, din grădinele caselor, un miros de liliac, furat de-o briză uşoară îi năpădi nările. Pentru al savura în voie, se aşeză pe o bancă din jurul statuei, privind cele câteva figuri necunoscute, ce-şi profilau pe asfaltul proaspăt stropit, umbra mată, ce-şi schimba mereu locu sub lumina celor câteva felinare. Se ridică să plece. Cineva, singurul care îl remarcase îl strigă.

— Ioane!

Întoarse capul. În faţă i se priponi un om între două vârste, a cărui trăsături îi amintea pe cineva.

— Nu mă cunoşti?

— Parcă, dar nu ştiu de unde.

— Ilie Runcu.

— Aşa-i,

Se îmbrăţişară.

— Ce mult te-ai schimbat de când nu ne-am mai văzut, zise Ion Tomaziu.

— În schimb, tu te ţii bine. Dar ia spune-mi, ce te aduce în oraşul ăsta stupid.

— Slujba.

— Anume ?

— Judecător. Dar tu, ce faci ? Cu ce te ocupi ?

— Profesor.

Și pe negândite aduseră vorba despre timpul petrecut în liceu, despre prieteni, despre port.

— De unde vii acum ?

— De-acasă.

— S'a schimbat cred mult orașul.

— De la un timp încoace. În schimb e greu de tot. Portul nu mai lucrează. Cheiurile sunt pustii. Vapoarele acele, știi, la care ne uitam uimiți și ne ațâtau dorul de ducă nu mai spintecă fluviul. Pescărușii doar își mai fac de cap sburând peste puhoiul de apă. Când și când sirena răgușită a unui vapor sperie somnul hamalilor.

Incolo, liniște și iar liniște. Și această liniște te doare, apasă pe umeri, te sufocă și-ți iei lumea 'n cap.

— De frica liniștei ai evadat ?

— Nu, dar nu mai puteam suporta mizeria acelor oameni, a căror stare înfloritoare pe vremuri începe să se metamorfozeze într-o hădă mizerie, ș'apoi am vrut să evadez din sfera aceea îmbibată de bine, care mi-au procurat-o părinții mei, sub ce formă, nu mă privește și să-ți spun drept, nu mi-a fost tocmai ușor. Dar am călcat peste toate și astăzi în floarea vârstei, vreau să muncesc. Cât am fost mic, când n'aveam încredere în propriile-mi aripi, am stat în cuibul acela. Astăzi, am încercat și am reușit cu toată opunerea bătrânilor. Dar încotro mă duci ?

— La mine.

— Dar bine, sunt abia sosit și nu-s dispus de-a face vizite la ora asta.

— Te-ai însurat ? întrebă la rândul său Ilie Runcu.

— Nu, dar tu ?

— Eu da ! Am luat de nevastă pe Monica. Cred că mai ții minte, Monica Stănescu, știi drăcușorul acela de fată care ne-a pus oftică multora la inimă.

— Monica !

— Da.

— Tomaziu, la această veste se clătină ca și când ar fi primit un pumn în față.

— Ce ai?

— Nimic! Probabil oboseala. De aceia te rog să mă ierți. Mă întorc. Trebuie să am grijă de geamantanele lăsate în grija portarului.

Nu mai era stăpân pe sine. Tot drumul, gândul ia hoinărit la Monica. O vedea, o simția alături de el, cu formele ei pline în care mustea seva tinereței, cum sta pe banca parcului din portul lăsat departe, în urmă, alături de Zamfira Procopiu.

Monica, luger abia deslușit pe albastrul cerului, lăsase lanul aurit al capului să se joace în voie cu băl-tărețul, pe când ochii de-un albastru viu oglindeau în ei dorul de viață. Nu se putea gândi la Monica, fără că să n'o vadă pe Zamfira, plinuță, cu nasul obrăznicuș și cu ochii negri ca păcatul. Și fără să vrea, mintea-i făcea salturi uriașe de la una la alta.

Tomaziu s'a prezentat la post. Un omuleț încărunțit de timp l-a privit prin scrutător sticlele ochelarilor. Și-a netezit de câteva ori mustățile sure, a tușit de vre-o două ori în sec și mulțumit de rezultat la invitat să ia loc.

— Ești însurat?

— Nu,

— Foarte bine. Nu-mi plac cei căstorîți. Se prezintă la post și numai ce-i vezi că a doua zi îți vine cu jalba în proșap: concediu. D-ta nu ești din aceia?

— Nu știu.

Când scăpă de sub privirea sticlelor, Tomaziu răsuflă ușurat.

Din ușă, șeful îi strigă:

— Tinere, am să-ți fac cunoștință cu familia mea.

— Cu plăcere.

— Să-ți agațe fata de gât, îi șopti unul din colegi, chicotind.

El nu răspunse. Era prea cufundat în sine. Monica ținea pas cu el, îl însoțea pretutindeni. Ii intrase în suflet încât simți că nu poate trăi fără ea, mai ales de când a văzut-o, de când ochii ei s'au adâncit în ai lui. O iubea. O vrea pentru el. Nu se gândia la suferințele altuia.

— Trebuie sa fie a mea, numai o mea, murmură el, în ciuda pe bărbatul care-i răpise în împrejurări streine de voința lui iubita de altădată, mai ales că la aceasta se adăuga și aprecierile celor doi colegii de hamalac. Într-o zi o văzu cu bărbatu-său pe stradă.

— O vezi! zise unul ai crede că-și iubește bărbatul, la nebunie; și cine știe ce se ascunde în trupul acesta frumos, pe care mulți îl răvnesc.

— Mironișite de astea am mai văzut eu, exclamă celălalt.

— Domnilor! vă rog, e nevasta prietenului meu și nu permit; și, fără a mai spune ceva se despărți.

— La sigur că se întâlnesc.

— Cine?

— N'ai auzit?

— Ei! doar nu trăești sub pământ, ca bărbatu-său.

— Serios!

— De aceia îi i-a apărarea?

* * *

Obișnuitul bal anual a atras un roi de tineret care zumzue în sala teatrului comunal, întocmai unor insecte atrase de orbitoarea lumină a lampioanelor.

Atmosfera este încărcată de un amestec de parfum și sudoare.

Perechi, perechi, în așteptarea dansului viitor, defilează. Alte se răcoresc la bufetul sălii:

Monica, la brațul lui Tomaziu, se simte fericită. Ochii îi strălucesc în cap.

Este toată înbușorată. Haina-i de muselină albă, în vârtejul dansului își face impresia că-i ajută să sboare pe deasupra parchetului lustruit.

— Ce impresie îți face balul?

— Plăcută, Și râzând, îl strânse de braț. Plăcută, fiind că sunt cu tine.

El a privit-o lung.

— Da! apostrofă ea. Sunt fericită. O mai ții minte pe Zamfira? Dacă ar fi aici, am forma trio de altădată. Însă drept să-ți spun mă bucură, că nu este aicea căci așa fi geloasă.

— N'ai de ce Monica. Știi prea bine cât de mult te iubesc.

— Știu!

- Atunci, de ce n'ai mai aşteptat !
Ea tăcu.
- Il iubesti ?
- Poate !
- Cu toate acestea suferi.
- Şi tu suferi.
- Ce crudă eşti Monica. Fără să mai zică ceva, ea îşi retrase braţul.
- Imi cer mutarea.
Il privi lung — De ce ?
- Prefer Constanţa.
- Când pleci ia-mă cu tine, zise ea rugătoare. Nu mai pot suporta. Să trăieşti ani - de ani cu un bărbat ce nu te înţelege. E greu. Ce folos că e bun, mă iubeşte. Am fost o nebună. Nu ştiu cum m'am hotărât aşa de odată să-l iau de bărbat, La această a-i contribuit şi tu. De ce ai plecat ; şi simţind că i se umezesc ochii coborî capul.
- Ia-mă cu tine. Oare n'am şi eu dreptul la un pic de fericire, cât de târziu.
- El tăcu.
- Ilie Runcu se apropie de ei, îmbujorat de rubiniul vinului.
- Dragă, mai lasă-mi-l şi mie.
Şi luâneau-i de braţ, porni cu ei spre bufet.

* * *

Cum şi-a adunat cele câteva lucruri, cum le-a împachetat, când a ajuns la gară nu-şi mai amintea.

Părea că trăeşte în altă lume. Nu şi-a revenit decât atunci, când el s'a urcat în trăsură lângă ea, când i-a luat mâinile întrale lui şi i le-a sărutat pătimaş.

Uimită, un moment la privit ca pe un strein. Îi păru schimbat. Toată făptura lui degaja în jurul ei ceva misterios, pe când ochii îi străpungeau sufletul. Infricoşată sa strâns la pieptul lui.

— Monica, ce-i ?

Ea nui i-a răspuns. Privea în neştire fuga copacilor pe când casele gătite în alb, încercau parcă să-i închidă calea acolo la capătul străzei.

După un timp trăsura se opri.

— Am ajuns ! zise el ajutându-i să coboare.

Nu mult după aceea, Monica simți sub picioare uruit de roți și legănatul ritmic al trenului îi moleși corpul, îmbiind-o la somn. Se uită pe fereastra vagonului ca să nu adoarmă. Pe dinainte-i defilau fugăriți par'că de o putere nevăzută, păduri și dealuri, oameni și case împrestrițate de albul imaculat al omătului, ce flutura peste câmp, și care furat de vârtej, veneau să i se lipească de fereastra prin care privea.

De ce se depărta, de ce și sufletul fericit un moment, începu să i-se întristeze. Fluierul locomotivei îi sfredelea creierul, o durea. Lăcrămile îi podidiră ochii. Ca să nu o vadă ceilalți călători și-i șterse pe furiș, esind pe culuar. Se mișcă puțin, dar în zadar, nu-și găsea locul. Prea era muncită de gânduri. El o urmă.

— Ce ai?

— Nimic!

— Iți pare rău? o întreabă el.

— Nu știu, dar simt că mi se sfășie inima.

El o privea cu patimă, cerșind totodată un zâmbet dela femeea atât de dorită. Ca să o înveselească i-a vorbit tot timpul căutând a o distra prin spirite făcute pe seama călătorilor.

Fără să vrea, îi reaminti că deacum este liberă, că la capătul călătoriei îi așteaptă fericirea atât de visată. Vorbele lui, simțea că o dor și mai mult. Cum el nu tăcea, ea îi puse mâna pe gură.

— Taci!

— De ce?

— Nu vezi că sufăr?

— De ce suferi? Ai suferit până acum destul. De acum încolo viața ne va fi o primăvară veșnic înflorită.

— Ne vom clădi un cuib, la țarmul mării. Deacolo din căsuța noastră vei privi la jocul valurilor, la răsăritul și apusul soarelui și vei trimite câte-o fâlfăire de batistă vapoarelor, păsări călătoare, a căror penaje vor păta cerul. Vom începe o viață nouă.

Cuvântul de viață nouă o înjunghie în inimă, încât oftă. Ca să uite își pironi ochii pe peisajul de afară.

Prin minte începu săise perinde viața chinuită de

până atunci, lângă un bărbat care nu a înțeles-o nicio dată. Și în mijocul acestui amestec de amintiri îi răsar în minte copilul, care în acel moment poate plânge, o strigă: „mamă, mamă”. Ingrozită își acoperi ochii cu palmele.

— Ce-o fi făcând el acum, murmură ea. Și Ilie nu a venit încă dela școală. Cum de nu s'a gândit la asta? Să-l fi luat cu ea. Ce nebună! S'a gândit numai la fericirea ei. Cum de-a uitat de el?

— Oprește, te rog, zise ea.

— Ce?

— Trenul

— De ce!

— Mă 'ntorc acasă, mă 'ntorc la ei. Și mulțumită sufletește că putut să învingă ispita, i se aruncă de gât.

— Ce ai, Monica?

— Nimic. Sunt fericită. El caută să o îmbrățișeze.

— Nu, zise ea înbrâncindu-l ușor.

La prima stațiecoborî.

— Iartă-mă, dar nu te pot urma. Fii fericit! El rămase înmărmurit în ușa compartimentului pe când ochii i se prinsă întocmai unor scai, de hainele femeii.

Pe peron o batistă, fluture uriaș, trimetea un fâlfâit de aripi în urma trenului.

În depărtare luminile orașului se desenau pe întunecatul fond al cerului.

Atrasă de mirajul lui, Monica porni spre el. Ceva nevăzut îi dădu curaj.

În jurul ei fulgii de zăpadă care o priviseră prin ochiul de geam al vagonului, îi dădeau acum târcoale, se lăsau pe ea, împodobind-o cu nimbul curăției.

De bucurie că se întorcea la ai săi, desfăcu larg brațele strângând la sân odată cu orașul, pe cei dragi, care o așteptau, o chemau.

MIHAIL AXENTE

C R O N I C I

OAMENI ȘI OPINII

SCRIITORUL ÎN FUNCȚIUNE PUBLICĂ

Discuția despre situația scriitorilor este — dela un timp încoace — la ordinea zilei; La acest fapt a contribuit în mare măsură „*Legea pentru creerea casei scriitorilor*” elaborată de d. Mihail Ralea ministrul muncii, din îndemnul Suveranului, datorită căreia omul de litere, va avea asigurată bătrânețea (dela 55 ani în sus). E știut însă că nu toți scriitorii sunt în prezent la adăpost de lipsurile și mizeria vieții; pentru că nu toți acei ce scriu și au scris ani de-a rândul, au o sursă de existență. Și d. N. Crevedia prin revista „*Universul Literar*” caută să deslege această problemă, ori mai binezis enunța posibilitățile pentru deslegarea ei. De chestiunea aceasta, ar trebui să se ocupe în de aproape acei ce s'au gândit să ridice scriitorul măcar la bătrânețe — la un nivel mai onorabil de viață. Pentru cei ce nu au un rost definit, D-sa cere slujbe la stat, chiar dacă nu i-au favorizat împrejurările să-și poată procura o diplomă școlară.

O parte din scriitori, ocupă asemenea slujbe în instituțiile statului. Și rare sunt cazurile când acei ce au ajuns conducătorii unor servicii, a unor instituții, înțeleg chemarea scriitorului, înțeleg sensul creator al acestui predestinat.

În genere, preocupările de această natură sunt socotite de „șefi” ca abateri dela disciplina și conduita funcționarului public și privitye cu dispreț, încât scriitorul este pus în situația să lucreze sub ascuns ca un răufăcător și în timpul său liber. De cele mai multe ori, se naște o neîmpăcată ură împotriva lui care îl urmărește pas cu pas, având uneori nefericirea să fie și rău notat în sevicium.

Nu se ține seama de menirea scriitorului, nu se ține seama de contribuția sa prețioasă la dezvoltarea culturii care invederează întodeauna superio-

ritatea unui popor față de altul. El este exploatat, este stors până la cea din urmă picătură de energie pentru a face față unei slujbe care-i oferă în schimb o leafă de 2000-2500 lei pe lună, fără libertate de creație.

Extenuat de aceasta muncă, uneori neomenească, ne întrebăm dacă scriitorul mai poate să aducă vreun aport literaturii? E cert că el va face supraeforturi, în nopțile sale albe, să producă ceva, să dea la lumină lucruri frumoase, fără să țină cont că în felul acesta i se ruinează sănătatea.

Așa se sting din viață scriitorii noștri în floarea vârstei, roși de cine știe ce boală primită între timp, măcinați de cine știe ce slujbă mizerabilă, în subordinea unor oameni cari nu numai cu nu au o înțelegere pentru cartea literară — dar sunt vrăjmașii ei.

Deaceea e o necesitate imperioasă să se dea slujbe potrivite pentru scriitori: în serviciul presei (la diferite instituții) în biblioteci, etc. alături de oameni care înțeleg rosturile sale, nu în birouri de surmenaj cari îi reduc astfel complectamente posibilitățile de creație. Pentru că adevărata artă nu se poate face fără libertate și fără liniștea cuvenită. Artă cere trăire intensă, dăruire completă, asceză — în permanent contact cu manifestările de această natură a vremii, spre o perpetuă cultivare.

Iată o situație delestabilă care ne îndeamnă să cerem — pe lângă slujbe pentru scriitorii — înțelegere deplină și respect pentru scriitorii care se află deja în funcțiuni publice căci dacă ei nu pot fi funcționari prea desăvârșiți, sunt stâlpii pe cari se reazemă spiritualitatea neamului.

DIMITRIE DANCIU

C Ă R Ţ I

ION VLASIU: AM PLECAT DIN SAT

(Edit. Miron Neagu - Sighișoara)

Pe d-l Miron Neagu îl cunoaștem de mult. Or fi vreo zece ani, poate și mai bine, de când ne hărțuiam negustorește pentru materialul didactic și re-

quizita școlară ce cumpăram dela librăria d-sale pentru unica școală secundară românească din Mediaș. Este un om voinic, bronzat, cu mustața neagră scurt tăiată, jovial și bonom ca un moș Crăciun. Dar când era vorba de lăsat la prețuri moș crăciunul meu devenia brusc... turc. Știe să se tocmească, să convingă pe client de calitatea mărfii sale, de avantajiiile ce le oferă:

Mai apoi i-am ascultat, atât la Mediaș cât și la Sighișoara, vocea d-sale de bariton, cântând „*Inghetată-i Dunărea*”, nu cu acțișilduri și tremoluri de mahala bucureșteană, ci așa cum cântă orice plugar de pe Târnave; această melodie.

Și, tot pe d-l Miron Neagu, l-am văzut într-o zi de vară arbitrând, la Sibiu, un match de football din divizia A. Ne frecam la ochi și nu ne venea să credem. Era un arbitru foarte autoritar și în ceace privește tehnica meseriei și ca fizic.

Acum de vreun an, îl aflăm tipărind cărți în cea mai occidentală accepție a cuvântului deși știm că treaba costă, costă strașnic.

Regretăm că nu l-am văzut slujind vreo liturghie, căci d-sa este și preot.

Recunoască deci oricine că editorul dela Sighișoara este un om prodigios. Dacă are patima fularelor, a florilor mari la butonieră și a batistelor albe în buzunarul dela inimă, dacă îi place cântecul, negoțul și automobilul (căci e un necontestat sportsman), d-sa este un tol atât de bun estet, om de gust subțire și de curaj.

Așa că nu ne mirăm dacă-l aflăm strunind una din cele mai bune edituri din țară, — incontestabil cea mai bună din provincie.

Am auzit că cel ce l-a pus pe „drumul cărților” ar fi poetul *Emil Giurgiuca*. Lucrul pare destul de curios, deoarece poeții n'au, îndeobște, priză la... cele financiare.

Dacă în pœzie, cu volumele dlor : *Giurgiuca*, *Teodor Murășanu*, *Vlaicu Bârna*, *Grigore Popa*, apărute, sau anunțate, d-l Miron Neagu „a lovit în plin”, dacă în teatru, critică și nuvelă, cu numele d-lor *Dan Botta*, *Octav Șuluțiu*, *Perpessicius*, *V. Beneș*, editorul nostru se află pe drumul cel mai bun, în ro-

man culegerile de până acum nu au fost din cele mai fericite. Nu că d-l Vladimir Vecerdea sau d-l Ion Vlasiu, al cărui volum ne dă prilej să facem aceste comentarii, ar fi scriitori de calitate insuficientă — sau suficientă, cum ar zice d-l Rompiliu Constantinescu, — nu pentru că numele domniilor, în câmpul literar, sunt prea puțin cunoscute și prea fragedă le este și experiența întru ale slovei. D-l Vecerdea am auzit că e un bun chimist, pe d-l Ion Vlasiu îl cunoaștem ca pe un talentat sculptor. Dar de aici, până la nivelul literar al unui romancier în curs de afirmare, sau gata afirmat, cum a fost Gib Mihăescu atunci când a publicat primul său roman — și Gib era astronom amator — mai va un pic.

Remedierea acestor ușoare lacune de editare nu ne îndoiim că nu va întârzia. Mai ales că și în direcția romanului, d-l Miron Neagu se pare că a prins drumul cel bun.

„Am plecat din sat”, romanul de debut în literatură al d-lui Ion Vlasiu este o spovedanie frumoasă a unui fecior dintr'un sat de pe Murăș, pornind de acasă cu traista în băț și cu cămașa pedinafară, ca datorită harului divin să ajungă sculptor mare. O spovedanie sinceră și întreagă atât cât permite vârsta autorului — scrisă într-o formă aproape acceptabilă. Se vede lămurit că autorul nu este deprins cu peana asișderea dălții. Stilul cărții dacă este curgător, cade adesea în facilism. Technica verbului lipsește aproape de tot, iar ortografia împătimeste suficient. Ne face impresia că romanul este scris la iuteală, nu este revăzut, mai ales în ceace privește forma și ortografia. Cuvinte serise greșit : sclintilă, moșu, m'ai, când este vorba de o particulă comparativă, doborâse, nici-o, lăsa-ți-mă, țolu, și alte asemenea scăpări, sunt peste, o suflă de alungul paginelor. Apoi multe fraze fără înțeles sau incomplete.

Dar cartea *Am plecat din sat* cuprinde totuș o serie de expresii, icoane și caracterizări, care o înfloresc robust și frumos.

„... a isbucnit în plâns, dar repede îl-a înăbușit moșu (ortografia textului. N. R.) cu o vorbă smâncită (pag. 22). Sau : „Mâne merem la săniat, că s'o făcut un dădăuș lunecos ca glaja. Am o sanie cu tâlchile

de stejar. Mi-o lucrat-o tetea Niculiță când a fost voios" (pag 23).

Apoi, în d-l Ion Vlasiu aflăm un bun caracterizator. Iată deopildă, în cuvinte puține, aspectul etic al moșului, unul din personagiile de seamă ale romanului: „Pentru el un lacăt avea o putere morală. Să treci peste un lacăt era mai mare păcat decât a fura chiar. (pag. 31). Sau, iată spiritul superstițios al eroului principal: „ — ...Ori tu crezi că mai sunt bălauri? N'am avut curajul să-i spun, dar în balauri credeam (pag. 92). Și multe asemenea pasagii pot da măsura unui talent care cu trecerea timpului meșter, credem că se va ridica.

Volumul „Am plecat din sat“, este o lucrare meritorie, mai ales că poate fi folosită ca bun îndrumător pentru cei ce nu cred în talent și 'n puterea de muncă a omului. Poate fi citită cu folos.

N. LADMISS-ANDREESCU

REVISTE

GÂND ROMÂNESC

(VI. 5-12. 1939)

Mărturisim că nu ne puteam deprinde cu lipsa aproape nejustificată, pe atâta timp, a revistei „Gând Românesc“ dela Cluj, pe care o conduce d. Ion Chinezu de 6 ani, făcând din ea un adevărat monitor de cultură ardeleană, prin acumularea celor mai distinse colaborări nu numai din partea locului ci și de aiurea.

Dar de ceeace a suferit „Gând Românesc., — pe drept cuvânt, suferă toate revistele literare din provincie, cu toate că avem dela un timp încoace un „*Serviciu Social*“ chemat să contribuie la promovarea culturii și să susțină totodată manifestările literare și artistice din cuprinsul țării.

Știm că revista „Gând Românesc“ apare formal sub egida „*Astrei*“ din Cluj, însă contribuția sa bănească a fost aproape fără însemnătate. Să nădăjduim

că de acum încolo. revista va fi susținută mai mult de oficialitate cu ajutorul „Astrei” înglobată în serviciul Social; la fel și celelalte reviste ardeleni: *Familia*, *Pagini Literare*, *Lanuri*, care au jucat un important rol în mișcarea literară ardeleană de după războiu.

Revista de față apărută pe 8 luni, se prezintă ca întotdeauna bine, atât ca valoare literară cât și ca tehnică. Paginile ei se deschid cu pioasele rânduri despre Regina Maria, datorite d-lui. N. Bănescu. Mai departe, d. Victor Ion Popa, într'un fragment de roman (care nise pare se va chema „Ucenicul lui Dumnezeu”) evocă momente înălțătoare dela sărbătorirea lui Aurel Vlaicu la Blaj, unde a participat și Caragiale. Tânăru autor de studii filozofice, Constantin Noica, semnează un interesant eseu: „Des-cifrare și des-tăinuire”. Dintr'un carnet uitat părintele Ion Agârbiceanu, publică o frumoasă schiță intitulată „Cântec”. D. Mihail Șerban, un fragment din romanul „Inceput de viață”. „Încercare asupra naționalismului eminescian”, studiu destul de documentat semnează d. Paul Al. Georgescu, iar d. Ioan Mușlea redă un fragment dintr'o scrisoare inedită, reprezentând nașterea și copilăria lui Ioan Maiorescu. Rânduri evocatoare așterne d. Ion Chinezu despre *Octavian Goga*, înfățișându-ne și mișcarea literară dinainte de războiu în Ardeal, la care a contribuit și revista „*Luceafărul*”.

Versuri semnează poeții: Ion Pillat: *Seara la Stânca lui Jose Palacio* (tr. din Antonio Machado) Mircea Streinul: *Pregătire de moarte*, *Navigatorul*, *Noapte*, etc. George Drumur: *Sfârșit nelămurit*, *Hotare*; Teofil Lianu: *Haiducească*, *În loc de colind*. E. Ar. Zaharia: *Cântec*, *Cântec de leagăn*, *Cerbii*; Ion Șugariu: *Auroră*, *Prins*, *Călătorie*; Iulian Popa: *Toamnă*, *Nocturnă* și George Fonea: *Tălmăciri din Rainer Maria Rilke*.

Despre reviste scrie d. Ion Breazu.

Cele prezentate aici ne îndreptățesc să afirmăm că revista „*Gând Românesc*” trebuie să-și continue drumul inițial, ca o tribună a manifestărilor literare din Ardeal.

DIMITRIE DANCIU

I N S E M N Ă R I

PAGINA TRANSILVANIEI

Pagina Transilvaniei din revista „Universul Literar”, ca inițiativă, a stârnit o vie mulțumire în rândul ardelenilor, dar realizată pe teren, sincer mărturisind, n'a putut decât să-i decepționeze.

Noi credeam că prin apariția ei, Ardealul va avea în Capitală o posibilitate de afirmare a literaturii sale sănătoase, așa cum se poate întâlni în cele 4-5 reviste literare care-l reprezintă.

Pagina aceasta este slabă în ceea ce privește conținutul și specificul ardelean. Este lipsită, mai ales, de gust estetic în ceea ce privește norma de organizare.

Ne întrebăm ce rost are adresa de sub numele celui ce semnează versurile. Spre a-l identifica? Gredem că nu este nevoie. În felul acesta „pagina literară a Transilvaniei”, devine caraghioasă. Asemenea sisteme se întâlnesc numai la paginile profesionale din ziarele cotidiene (pagina învățătorilor, a ceferistelor, etc) unde fiecare își trece domiciliul sub semnătură.

Ne miră faptul că în rândul celor ce și-au luat obligația să aranjeze și prezinte, după posibilități, o pagină ardeleană într-o revistă cu apariție săptămânală, nu se află cineva care să dea dovadă de mai mult simț estetic pentru o cât mai frumoasă realizare.

DIMITRIE DANCIU

CARNETUL CU NOTE

Paginile revistei noastre cuprind cu mare tristețe trecerea în moarte a pictorului Petre Iorgulescu-Yor, care singur a vrut să plece pe drumul cel fără de întoarcere, frângându-și viața nu departe de mijlocul ei. Și însemnăm aceasta fiindcă l-am cunoscut cu câțiva ani în urmă, când deși era bolnav, totuși nu se arăta nici un semn din tragedia de azi, și când era foarte des oaspe al Mediașului, unde avea un prieten bun, pe dl. ing. Marin Ciortea. Iorgulescu-Yor era o fire de boem, cu cuvânt cald și prietenos. Răsfoind azi paginile în care

mi-a destăinuit o mare parte din anii săi, sau a luat opinie în fața fenomenului plastic dela noi, îl găsesc acelaș: volubil, uneori aproape caustic, plăcându-i să expună neștiința celor mulți în lucrurile de artă, sau îndrăgostit de frumusețea acestui pământ românesc. Mi-a arătat odată și pânzele sale care împodobiau casa d-lui Marin Ciortea, cu un fel anumit de tristețe pe care mi-a și spus-o, de a nu fi înțeles îndeajuns. Iși știa destinul acesta de a trăi în afara lumii, într'o lumină care cu cât e mai frumoasă, albă și permanentă, cu atât e mai obositoare.

Dar revista noastră îi înseamnă căderea în somn și pentru că a fost un mare prieten al ei, așteptându-i apariția lună de lună. Și pentru că i-a cinstit paginile cu arta lui. Deaceea credem că e bine ca în gruparea care abia în anul acesta o trecem pe manșeta revistei, să fie și numele său, pentru a rămânea măcar astfel printre noi.

Vorbind despre premiul național, d. Nichifor Crainic a scris într'un caet al *Gândirii* de felul cum acest premiu s'a distribuit în unele ocazii, nu după talent, ci după situația materială, devenind astfel un premiu al mizericordei. Nota d-sale cuprinde mult adevăr și cred că mulțumirea sa a fost mare când premiul regal al acestui an s'a acordat d-lui V. Voiculescu, unul din marii poeți ai „*Gândirii*”. Poezia sa merită această apreciere mai mult decât a altor lirici tot atât de virtuoși, dar care au călătorit pe unele ape poetice mai cosmopolite. V. Voiculescu a descins într'o poezie de mare inspirație românească, acolo unde se întâlnesc emoționant luminile miturilor poporane și cântecele grave ale legendelor, ori s'a oprit lângă tălmăcirea mistică a destinului, într'o poezie cu rezonanță biblică.

Indelungate aplauze dela noi, acest tineret care căutăm proaspete străluciri, dar care, privind lucrurile într'o reală înfățișare, ne cuminecăm cu tradiția pentru isbânda lirice românești.

Gândurile noastre se adună greu și dureros când vrem să însemnăm în paginile acestei reviste trecerea în cele eterne ale prietenului nostru Ion Moldoveanu, unul dintre rarii poeți ardeleni și români care au pose-

dat vrednici sensibilitatea și vocația lirică adevărată. Dar aceste rânduri nu vor fi singurele scrise de noi pentru amintirea sa. Un caet viitor al Lanurilor îl va cuprinde întreg sub semnătura ca un jurământ de vecinică aducere aminte a prietenilor săi, care nu i-au cunoscut numai poezia ci și viața, scurtă, dar prea plină de suferinți. Cu ocazia aceea se va stărui și asupra legăturii pe care Ion Moldoveanu a avut-o cu această revistă care l-a format sub umbra ei plină de dragoste și prietenie și l-a dat literaturii românești ca pe un dar bogat. Deaceea e nețărmurită durerea și tristețea noastră acum când chinurile lui au încetat și când pământul a primit milostiv încercatul trup al acestui poet.

Nu știu cum să scriu și cum aș putea arăta tuturora, să fie cât mai sugestiv și cât mai emoționat, tragedia acestui om care pe patul morții face corecturile primului și ultimului său volum de poeme și care apare în ziua morții sale. E aici ceva din destinul atât de singular și unic al altui scriitor, Marcel Proust, care își termină „La recherche de temps perdu” tot în ziua morții.

Ion Moldoveanu moare tânăr, la 26 de ani, dintre care 7-8, sau mai mulți, îi trăește sub teroarea unei boli căreia îi place tinerețea. Deaceea poezia sa are mari umbre de tristețe apăsătoare, sau de sguuitoare interpretare a destinului, în așteptarea unei împliniri. Și aș vrea ca această notă cititorul să o adauge ca pe o complectare la studiul nostru din acest caet al revistei unde scriam despre Ion Moldoveanu când trăia încă, moartea survenind după tipărirea fascicolei. Spuneam acolo că rezistă dârz boalei care îl încearcă. N'am avut dreptate. Destinul s'a împlinit. Lângă mormântul său proaspăt, genunchiul, prietenia și amintirea noastră.

GEORGE POPA

LANURI

Anul VI.

No. 4

1939

SUMARUL

- OTTO FOLBERTH: Stefan Ludwig Roth și legăturile lui cu
Români
DIMITRIE DANCIU: Aceleași drumuri
VICTOR ANDREESCU: Tristetea holdelor
RADU GYR: Poemă veche
GEORGE POPA: Literatura ardeleană de azi (II)
ION MOLDOVEANU: Ca pe-o inimă
SILVIU LAZĂR: Spovedania șarpelui
MIHAIL AXENTE: Sbucium

CRONICI

Oameni și opinii

- DIMITRIE DANCIU: Scriitorul în funcțiune publică
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cărți

- N. LADMISS-ANDREESCU: Am plecat din sat, de Ion Vlasiu

Reviste

- DIMITRIE DANCIU: Gând românesc

Insemnări

- DIMITRIE DANCIU: Pagina Transilvaniei în „Universul
literar”.

Carnetul cu note

- GEORGE POPA: Iorgulescu-Yor; Premiera lui V. Voicu-
lescu; La moartea lui Ion Moldoveanu.

Reproduceri

- Coperta: Ciobănaș, de CAROL CSOMAFÁY

DIRECTOR
MIHAIL AXENTE

REDACTOR
GEORGE POPA